

Скончыў Мінскі мед. ін-т (1940). У 1954—73 у Мінскім мед. ін-це, з 1983 у Гродзенскім мед. ін-це (да 1985 заг. кафедры). Навук. працы па пытаннях гісторыі медыцыны і аховы здароўя на Беларусі.

Тв.: Очерки истории медицины Белоруссии. Мн., 1976.

КРУЧОНКІН Васіль Дзмітрыевіч (13.1.1894, в. Карпаўка Бугурусланскага р-на Арэнбургскай вобл., Расія — 10.6.1976), удзельнік вызвалення Беларусі ў Вял. Айч. вайну, ген.-лейт. (1943). Скончыў курсы ўдасканалення вышэйшага нач. саставу пры Ваен. акадэміі імя Фрунзе (1941), паскораны курс Ваен. акадэміі Генштаба (1943). У Чырв. Арміі з 1918. У Вял. Айч. вайну камандзір кав. дывізіі, корпуса, з 1942 камандуючы 28, 69, 33-й (удзельнічаў у Магілёўскай і Мінскай аперацыях 1944) армій, у 1945 нам. камандуючага 61-й арміяй і 1-м Бел. фронтам. Да 1946 на камандных пасадах у Сав. Арміі. Аўтар кн. «Ад салдата да генерала» (1958).

КРУЧОНЫХ Аляксей Елісеевіч (21.2.1886, в. Олэўка Херсонскага р-на, Украіна — 17.6.1968), рускі паэт, тэарэтык *футурызму*. Скончыў Адзаска маст. вучылішча (1906). З 1907 у Маскве, пісаў пейзажы, рабіў літаграфічныя партрэты, шаржы для сатыр. часопісаў. Друкаваўся з 1909. У 1910-я г. пазнаёміўся з У. Маякоўскім і В. Хлебніковым, якія паўплывалі на раннюю творчасць К. У 1912 далучыўся да літ.-маст. групы кубафутурыстаў. Першыя зб-кі «Гульня ў пекле» (з Хлебніковым) і «Старадаўняе каханне» (абодва 1912). Спрабаваў стварыць новую паэт. мову — заум, якую выводзіў ад нар. замоў, гласалій сектантаў, прамовы і дзіцячай мовы: тэарэт. зб-кі «Слова як тэа» (1913), «Д'ябал і моватворцы» (абодва 1913), «Тайныя заганы акадэмікаў» (1916), «Зрухалогія рускага верша» (1922), «Апакаліпсіс у рускай літаратуры» (1923) і інш. Паэт. зб-кі «Памада», «Узарваль», кн. «Пачнем наракаць» (усе 1913) — узоры гукавой і графічнай заўмі. Распрацаваў паэт. тэорыю зруху (кн. «Малахоля ў капоце», зб. вершаў «Лакіраванае трыко», абодва 1919). Аўтар п'ес (п'еса-опера «Перамога над сонцам», паст. 1913, у 1920 паст. К. Малевічам у Віцебску; «Хуліганы ў вёсцы», 1927, і інш.), фабульных крымін. раманаў у вершах («...Разбойнік Ванька-Кайн і Сонька-Манікюрка», 1925; «...Дунька-Рубіха», 1926), кніг любоўнай лірыкі «Іраніяда» і «Рубініяда» (абодва 1930). Першы даследаваў творчасць У. Маякоўскага («Вершы У. Маякоўскага. Выпарт», 1914). Склаў бібліяграфію Б. Пастернака (1933), М. Асеева (1934), выдаваў літ. спадчыну (Хлебнікова і інш.). Пасля 1934 не друкаваўся.

Тв.: Четыре фотических романа [Стихи]. М., 1990; Кукиш пошлякам: Фактура слова; Савигология русского стиха; Апокалипсис в русской литературе. М., 1992. Наш выхад: [К истории рус. футуризма]. М., 1996.

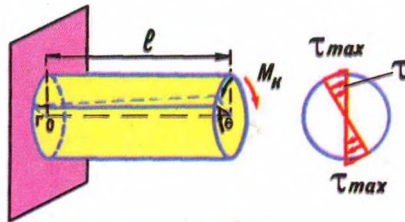
Літ.: Лившиц Б. Полутороглазый стрелец. Л., 1989; Алексей Крученых в свидетельствах современников. Мюнхен, 1994.

КРУЧЫНСКІ Генрых Уладзіслававіч (н.14.7.1923, с. Каменны Брод Чаркаўскай вобл., Украіна), бел. вучоны ў галіне хірургіі. Д-р мед. н. (1971), праф. (1973). Засл. дз. нав. Беларусі (1990). Скончыў Кіеўскі мед. стаматалагічны ін-т (1950). У 1971—93 у Бел. ін-це ўдасканалення ўрачоў (да 1991 заг. кафедры). Навук. працы па аперацыйнай стаматалогіі, сквічна-тварнай і пластычнай хірургіі.

Тв.: Пластика ушной раковины. М., 1975; Сложные трансплантаты в пластической хирургии лица. Мн., 1978; Одонтонгенный верхнечелюстной синусит. Мн., 1991 (разам з В.І.Філіпенка).

КРУЧЭННЕ 1) К. ў супраціўленні матэрыялаў — від *дэфармацыі*, які характарызуецца ўзаемным паваротам папярочных счэзненняў стрыжня (вала, пласціны, абалонкі) пад уздзеяннем знешніх момантаў сілы (пар сіл).

Пры К. прамога круглага стрыжня ўзнікаюць датычныя напружванні $\tau_{\max}$, максімальныя каля яго паверхні: $\tau_{\max} = \frac{M_k}{I_p} r$, дзе M_k — момант сілы, I_p — палярны момант інерцыі, r — радыус счэзнення. Пры К. някрутлых

Кручэнне круглага вала, замацаванага адным канцом: r — радыус вала; l — даўжыня; θ — вугал закручвання; M_k — момант кручэння; $\tau_{\max}$ — найбольшыя датычныя напружванні.

стрыжняў (напр., швелераў, двухтаўраў) іх папярочныя счэзненні скрываюцца (дэплануюцца) і К. наз. абмежаваным; пры К. пласцін і абалонак скрываюцца іх пасярэднія паверхні. К. ўключаюцца пры разліках дэталей, механізмаў і канструкцый.

2) К. тэкстыльных матэрыялаў — скручванне валокнаў або ніткаў пры вырабе кручанай пражы, корду, шпагату і інш. на *круцільных машынах*. Скручанаць атрыманых прадуктаў характарызуецца круткай — лікам віткаў на 1 м даўжыні, вуглом нахілу вонкавых валокнаў або ніткаў да падоўжнай восі і напрамкам круткі. *І.І. Леановіч.*

КРУШАЛЬНІЦКАЯ Саламія Амбросьеўна (23.9.1873, с. Бялявінцы Бучацкага р-на Цярнопальскай вобл., Украіна — 16.11.1952), украінская спявачка (лірыка-драм. сапрапа), педагог. Засл. дз. маст. Украіны (1951). Скончыла Львоўскую кансерваторыю (1893), выкладала ў ёй (з 1946 праф.). Спявала ў буйнейшых оперных т-рах Еўропы, Амерыкі, Афрыкі. Валодала моцным голасам прыгожага тэмбру і вял. дыяпазону. Выконвала драм. і лірычныя партыі: Тацыяна, Ліза («Яўген Анегін», «Піка-

вая дама» П. Чайкоўскага), Галька, Ганна («Галька», «Страшны двор» С. Манюшкі), Чыо-Чыо-сан (аднайм. опера Дж. Пучыні), Аіда, Дзэдэмона («Аіда», «Атэла» Дж. Вердзі), Джаконда («Джаконда» А. Панк'елі), Эльза, Лізавета («Лаэнгрын», «Тангейзер» Р. Вагнера), Саламея, Электра (аднайм. оперы Р. Штрауса) і інш. З 1923 выступала толькі ў канцэртах.

Літ.: С. Крушельніцкая: (Спагадні. Магеріалі. Листвання). Ч. 1—2. Київ, 1978—79.

КРУШАЛЬНІЦКІ Іван Антонавіч (12.11.1905, г. Каламыя Івана-Франкоўскай вобл., Украіна — 17.12.1934), украінскі пісьменнік, мастацтвазнавец, графік. Скончыў Празскі ун-т (1927). Настаўнічаў. У 1934 рэпрэсіраваны. У паэт. зб-ках «Вясенняя песня» (1924), «Буры і вокны» (1930), «Жалезная карова» (1932) дамінуе рэв., антыімперыяліст. тэматыка. Аўтар п'ес пра нац. вызв. барацьбу ў Зах. Украіне («Каханне», «Муры і межы»; абодва 1932). Выступаў за крытычнымі артыкуламі пра мастацтвазнаўства. Аўтар графічных работ, ілюстрацый да твораў М. Кашубінскага і В. Стафаніка. На бел. мову асобныя вершы К. пераклаў А. Лойка.

Тв.: Песня про руки. Київ, 1964.

В.А. Чабаненка.

КРУШАЛЬНІЦКІ Мар'ян Міхайлавіч (18.4.1897, с. Пілява Бучацкага р-на Цярнопальскай вобл., Украіна — 5.4.1963), украінскі акцёр, рэжысёр, педагог. Нар. арт. СССР (1944). З 1920 працаваў пераважна ў Кіеўскім укр. драм. т-ры імя І. Франка (з 1954 гал. рэжысёр) і Харкаўскім укр. драм. т-ры імя Т. Шаўчэнкі (у 1933—52 маст. кіраўнік). Выкладаў у Харкаўскім (1947—52) і Кіеўскім (у 1952—63 праф.) тэатр. ін-тах. Сярод роляў: Іван («Дай сэрцу волю...» М. Крапіўніцкага), Баруля («Мартын Баруля» І. Карпенкі-Карага), Бульчоў («Ягор Бульчоў і іншыя» М. Горкага), Лір («Кароль Лір» У. Шэкспіра) і інш. Паставіў спектаклі «Яраслаў Мудры» (паводле І. Качаргі, 1947), «Багдан Хмяльніцкі» (паводле К. Данькевіча, 1953) і інш. З 1926 здымаўся ў кіно. Дзярж. прэміі СССР 1947, 1948.

КРУШАЎ Леанід Цімафеевіч (26.10.1931, г. Рэчыца Гомельскай вобл. — 24.11.1995), бел. вучоны ў галіне лесагадоўлі. Д-р біял. н. (1994), праф. (1995). Скончыў Маскоўскі леса-тэхн. ін-т (1954). У 1957—62 і з 1966 у Ін-це лесу Нац. АН Беларусі. Навук. працы па біял. медалах барацьбы са шкоднікамі лесу, стварэнні біял. і бактэрыяльных прэпаратаў і спосабаў павышэння эфектыўнасці іх уздзеяння на шкодных насякомых.

Тв.: Охрана природы: Природные ресурсы Белоруссии и их рациональное использование. 2 изд. Мн., 1972 (у сааўт.); Биологические методы защиты леса от вредителей. М., 1973; Лес и охрана природы. М., 1980 (у сааўт.).

Т.І. Машина.

КРУШНЕ-ГОРЫ, тое, што *Рудныя горы*.